

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 36 | augustus 2018 | 3

De zaak-Hess

De GoVeKa (1951-2004)

Vroedschapspenningen

Gouwe Verhalen:
Gerard van Nieuwpoort

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit, dr. Paul H.A.M. Abels, dr. Adri van den Brink, dr. Christiaan van der Spek, drs. Margreet Windhorst, drs. Paul van Horsen** (hoofdredacteur)

tekstredacteur: **drs. Kenny Louwen**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar**

(archeologie), **ir. Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal),

Nico J. Boerboom (foto's en afbeeldingen)

met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

telefoon 0182-536053

e-mail: **redactie-tidinge@diegoude.nl**

secretariaat van die Goude: **Postbus 307, 2800 AH Gouda, telefoon 0182-534884**

e-mail: **info@diegoude.nl**

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Grafimedia BV, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

Lid worden van Historische Vereniging Die Goude: Het lidmaatschap kost € 28,- per jaar.

U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen.

Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: burgemeester K.F.O. James en commissaris C. Hess, 1945 (SAMH – bewerking Nico J.Boerboom)

Van de redactie

Dit nummer van de *Tidinge* staat in het teken van de geschiedenis van Gouda rond en na de Tweede Wereldoorlog.

Ronald van der Wal gaf bij zijn vertrek twee jaar geleden te kennen, dat hij graag bijdragen wilde leveren aan het blad waarvan hij zo lange tijd hoofdredacteur is geweest. Die toezegging maakt hij waar met een omvangrijk en boeiend artikel over de verhouding tussen de bekende Goudse burgemeester K.F.O. James en commissaris van politie C. Hess. Beide heren bekleedden hun functies al vóór de Tweede Wereldoorlog en hun relatie was toen al stroef te noemen. James werd in het begin van de oorlog door de Duitse bezetters uit zijn ambt gezet, Hess probeerde zijn functie te gebruiken om zijn personeel en de Gouwenaars zo veel mogelijk te helpen in deze moeilijke tijden.

James kwam na de oorlog terug in Gouda als burgemeester en ook Hess werd weer commissaris, tot vreugde van de Goudse bevolking. Hoe Hess uiteindelijk weer commissaris werd in Gouda en met name hoe James die terugkeer op wel een heel bijzondere wijze heeft geprobeerd tegen te werken, doet Van der Wal op een gedegen wijze uit de doeken en daarmee stelt hij het burgemeesterschap van James in een ander daglicht.

De GoVeKa was een begrip in de agrarische wereld in Gouda en daarbuiten. Deze naoorlogse keuring van vee en kaas groeide in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw uit van een besloten tot een publieksevenement. Door uitbraken van mond-en-klauwzeer, door strengere regelgeving en door afnemende belangstelling bij agrariërs, publiek en sponsors, kwam begin deze eeuw een

Burgemeester K.F.O. James, burgemeester van Gouda van 1938 tot 1964 (SAMH)

einde aan dit festijn. Jean-Philippe van der Zwaluw beschrijft opkomst en ondergang van deze GoVeKa.

In de rubriek 'Goudana' dit keer geen unieke boeken over Gouda of van de hand van Gouwenaren, maar een beschrijving door Paul Abels van vroedschapspenningen. Bij vergaderingen van de Goudse vroedschap hadden de leden er een handje van of niet of te laat te komen. Dat een dergelijk gedrag het vergaderen belemmerde en besluitvorming vertraagde, hoeft geen betoog. Onder het motto 'niet straffen maar belonen' probeerde men met vroedschapspenningen hieraan een einde te maken. Hoe ze eruit zagen en of het werkte, kunt u lezen in deze bijdrage van Abels.

Gerard van Nieuwpoort is een volbloed Gouds ondernemer en doet zijn verhaal in de rubriek 'Gouwe Verhalen'. Gert Jan Jansen interviewde hem. Gerard heeft leiding gegeven aan het familiebedrijf Van Nieuwpoort, bekend van de Goudse Beton Centrale. De Sint-Jan vervulde en vervult in het leven van Gerard van Nieuwpoort nog steeds een grote rol. Niet alleen is hij lidmaat, maar was hij ook voorzitter van de kerkvoogdijraad en is hij nu nog steeds intensief betrokken bij het behoud en het onderhoud van de kerk.

Paul van Horssen

De zaak-Hess

DE ZUIVERING VAN DE GOUDSE COMMISSARIS VAN POLITIE CORNELIS HESS

Ronald van der Wal

84

Tidings 2018

Na de bevrijding van 1945 werd de Nederlandse politie gezuiverd van elementen die tijdens de oorlog met de Duitsers hadden gecollaboreerd of in het ergste geval zich schuldig gemaakt hadden aan oorlogsmisdrijven. Onder die politiemensen waren twaalf leden van de Goudse gemeentepolitie, onder wie de beruchte opperluitenant A. Oudenaarden, hoofd van de afdeling Politieke Politie. Gedurende de Duitse bezetting had hij zich ontpopt als een fanatiek ‘jodenjager’ en had hij meerdere onderduikers en verzetsstrijders opgepakt en in handen van de Duitsers gespeeld.¹

Op zijn minst opmerkelijk was de zuivering van commissaris van politie Cornelis Hess. Veel Gouwenaars zagen hem niet als onbetrouwbaar, laat staan als een collaborateur. Tot eind 1942 had hij de stad gediend, waarna hij tijdelijk was belast met de reorganisatie van het politieverenigingsleven en vervolgens was overgeplaatst naar de staatsrecherche in Eindhoven. In het voorjaar van 1944 was hij in die laatste plaats ontslagen en teruggekeerd naar Gouda, waar hij zich aansloot bij het verzet en al snel de functie van commandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten vervulde. Direct na de bevrijding pakte hij zijn oude functie als commissaris van politie weer op. Dat bleek van korte duur. Hess

Commissaris van politie C. Hess (SAMH)

werd beschuldigd van collaboratie en op 23 mei 1945 op non-actief gesteld. Twee jaar lang moest hij wachten op de beoordeling van zijn dossier. Uiteindelijk liep het met een sisser af. Hess kreeg een berisping en kon vervolgens zijn functie als commissaris van politie in Gouda hervatten.

Gouden jubileum bleek achteraf voorlaatste editie

VAN BESLOTEN TENTOONSTELLING TOT PUBLIEKSEVENEMENT: DE GOVEKA (1951-2004)

Jean-Philippe van der Zwaluw

De Goudse Vee- en Kaastentoonstelling, afgekort GoVeKa, was ruim vijf decennia een begrip in Gouda en omliggende gemeenten. In 1951 opgezet door de gemeente als een besloten keuring en expositie voor agrariërs uit de omgeving, werd zij na verloop van tijd geheel georganiseerd door vrijwilligers en omgeturnd tot een evenement voor boeren, burgers en buitenlui. In 2000 kon hierdoor fors worden ingezet op de viering van de 50e editie van wat toen met enige trots 'het oudste evenement van Gouda' werd genoemd. Een serie tegenslagen leidde echter niet lang daarna tot het einde van deze inmiddels in brede kringen geliefde attractie.

Medio 19e eeuw maakte Gouda al kennis met landbouwtentoonstellingen. De afdeling Gouda en Omstreken van de Hollandsche Maatschappij voor Landbouw verzorgde deze namelijk van 1850 tot 1935. Na de Tweede Wereldoorlog zijn het burgemeester mr. dr. K.F.O. James en zijn wethouder Sociale Zaken en Marktwezen A. Heerkens die het idee voor zo'n expositie omarmen. Dordrecht, Leiden en Delft kennen al agrarische tentoonstellingen evenals verenigingen die deze organiseren. Na een bijeenkomst met vertegenwoordigers van deze steden op het stadhuis van Leiden, op 8 maart 1951, concluderen James en Heerkens dat Gouda als centrum van het agrari-

Aanplakbiljet GoVeKa 1951 (SAMH)

sche Groene Hart niet mag achterblijven en een duidelijk economisch en cultureel belang heeft bij een eigen landbouwtentoonstelling.¹

1. Streekarchief Midden-Holland (SAMH), toegang 0601 Archief van de GoVeKa (Goudse Vee- en Kaastentoonstelling), 1951-2004, inv.nr. 1 Stukken betreffende de oprichting van de GoVeKa, notulen bijeenkomst van vier steden, 8 maart 1951 in stadhuis van Leiden.

Vroedschapspenningen als vroege vorm van presentiegeld

Paul H.A.M. Abels

Nog vers in het geheugen staan waarschijnlijk de beelden van parlementariërs die in groten getale op vrijdagochtend het presentieregister tekenden van het Europarlement in Straatsburg en zich vervolgens naar het station spoedden om huiswaarts te keren. Met de registratie van hun aanwezigheid stelden zij hun riante vergoeding veilig, zonder daarvoor de van hen verwachte tegenprestatie te leveren. De aan- en afwezigheid op vergaderingen van vertegenwoordigende lichamen is niet alleen een probleem van de Europese Unie, maar is van alle plaatsen en alle tijden.

Ook een kleine Hollandse stad als Gouda had hiermee al in de 17e eeuw te kampen. Leden van de vroedschap, een uit 28 vooraanstaande burgers bestaand bestuursorgaan, hadden er ook een handje van niet op te komen dagen bij belangrijke bijeenkomsten of veel te laat – ruim na het optekenen van de namen van de aanwezigen – binnen te komen. Toen dit gedrag, dat zeer hinderlijk en vertragend kon zijn voor de besluitvorming over bijvoorbeeld de stedelijke wetgeving en standpuntbepaling van Gouda in de Staten van Holland, de spuigaten uit begon te lopen, werd besloten boetes op te leggen. De hoogte van deze boete, zes stuivers per keer, sorteerte echter niet het gewenste effect. Blijkbaar hadden de doorgaans

Voorzijde van de Goudse vroedschapspenning uit 1691

vermogende vroedschapsleden er geen probleem mee dit voor hen bescheiden bedrag in de boetepot te stoppen, want hun presentie en betrokkenheid bleef zeer te wensen overhouden.

Niet straffen maar belonen

Op 1 januari 1691 besloot de Goudse vroedschap het over een andere boeg te gooien, in navolging van een aantal andere Hollandse steden. In plaats van een boete voor afwezigheid, werd een beloning ingesteld voor degenen die wel – en op tijd – ter vergadering verschenen. Waarschijnlijk zagen de vroede heren wel in dat een beloning in de omvang en de vorm van de eerdere boetes even-

Gerard van Nieuwpoort

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘Welkom, hier in het kantoor van de Van Nieuwpoort Groep. Denk niet dat ik hier nog de lakens uitdeel. Ik heb geen enkele functie meer binnen het bedrijf. Zie het als teken dat het een familiebedrijf is. Ik ben nog in veel verbanden actief, misschien wel te veel voor iemand van 83. Regelmatig hoor ik: “Kan ik een uurtje met je praten?” Ik wil het mijn vrouw niet aandoen om die gesprekken thuis te voeren. Dit pand met uitzicht op de Nieuwe Gouwe staat symbool voor het deel van mijn leven, waarin werken met beton, zand en grind centraal staat.’

Het ouderlijk huis

‘Geboren ben ik aan de Ridder van Catsweg 61, hier in Gouda. Dat was op 14 januari 1935. Als Gerard Hendrik ben ik het vijfde en jongste kind in het gezin van Gerard van Nieuwpoort en Rika Hofman; een ‘gewoon’ Nederlands-hervormd gezin, confessioneel, niet vrijzinnig. De Sint-Jan was en is onze kerk. Ik ben in een beschermde omgeving opgegroeid, maar dat heb ik niet als een beperking ervaren. Als jongste heb je vanzelf wat meer ruimte dan de oudsten. Over een aantal dingen hoeft je niet na te denken. Bijna vanzelfsprekend ga je naar de school waar je broers en zusters op gezeten hebben. Zes jaar oud ging ik naar de Groen van Prinstererschool aan de Groenendaal, toen mijn broer Leendert, vijf jaar ouder, er bijna af ging. Meester Albeda was het hoofd van de school, een fijne man.

In mijn herinnering liep ik elke dag van huis naar school en terug, vaak met schoolgenoten. Met ‘huis’ bedoel ik niet het geboortehuis. Daar heb ik persoonlijk geen

Gerard van Nieuwpoort (1935)

Gerard van Nieuwpoort (foto Nico J. Boerboom)

Gerard van Nieuwpoort zesde klas lagere school 1946 (fotoarchief Gerard van Nieuwpoort)

Auteurs

Ronald van der Wal is historicus en werkzaam als onderzoeker/docent bij de Politieacademie. Hij publiceerde meerdere boeken en artikelen over de geschiedenis van de Nederlandse politie. Momenteel werkt hij aan een boek over de veiligheidssituatie in Gouda in de afgelopen twee eeuwen

Jean-Philippe van der Zwaluw is econoom, onderzoeker en schrijver. In 2016 verscheen bij Die Goude zijn biografie over Anna Barbara van Meerten-Schilperoort getiteld De kroon van Gouda

Paul H.A.M. Abels is historicus en redacteur van dit tijdschrift

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek ‘Gouwe Verhalen’

Agenda

LEZINGEN 2018

3 september **Sigfried Janzing** in het kader van Open Monumenten Dag over het thema ‘In Europa’

15 oktober **Wout Troost**: Onrust aan de Gouwe in 1672; de rol van de burgerbeweging

26 november **Erik Kooistra**: Bombardementen op Gouda tijdens WO II

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

De zaak-Hess :	84
De zuivering van de Goudse commissaris van politie
Cornelis Hess	
Ronald van der Wal	
Gouden jubileum bleek achteraf voorlaatste editie
Van besloten tentoonstelling tot publieksevenement:
de GoVeKa (1951-2004)	101
Jean-Philippe van der Zwaluw	
Vroedschapspenningen als vroege vorm van presentiegeld	110
Paul H.A.M. Abels	
Gouwe Verhalen: Gerard van Nieuwpoort	115
Gert Jan Jansen	